

Teismo praktikos rinkinys

GENERALINIO ADVOKATO
MACIEJ SZPUNAR IŠVADA,
pateikta 2018 m. gegužės 2 d.¹

Byla C-214/17

Alexander Mölk
prieš
Valentinie Mölk

(*Oberster Gerichtshof* (Austrija) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Teismų bendradarbiavimas civilinėse bylose – Hagos protokolas dėl išlaikymo prievolės taikytinos teisės – Išlaikymas – Situacija, kai išlaikymo kreditoriaus ir išlaikymo skolininko nuolatinė gyvenamoji vieta yra skirtingose valstybėse narėse – Skolininko reikalavimas sumažinti išlaikymo dydį – Taikytinos teisės nustatymas“

I. Įžanga

1. Tai yra jau antras *Oberster Gerichtshof* (Aukščiausiasis Teismas, Austrija) Teisingumo Teismui pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą dėl 2007 m. Hagos protokolo² išaiškinimo.
2. Šiuo atveju prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo abejonės susijusios su 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalies išaiškinimu. Šioje nuostatoje numatyta, kad jeigu kreditorius pateikia reikalavimą dėl išlaikymo mokėjimo valstybės, kurioje yra skolininko nuolatinė gyvenamoji vieta, institucijoje, išlaikymo prievolei iš esmės taikytina teisė yra teismo vietos teisė (*lex fori*).
3. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išsiaiškinti, ar *lex fori* taikoma ir skolininko iniciatyva iškeltaje byloje. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo abejonės, su kuriomis susijęs šis prašymas priimti prejudicinį sprendimą, kilo nagrinėjant bylą skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos institucijoje, kurioje skolininkas reikalauja sumažinti išlaikymo išmokas, anksčiau priteistas pagal skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teisę kreditoriaus iniciatyva iškeltaje byloje.

¹ Originalo kalba: lenkų.

² Protokolo turinys pateikiamas 2009 m. lapkričio 30 d. Tarybos sprendimo 2009/941/EB, kuriuo Europos bendrija sudaro 2007 m. lapkričio 23 d. Hagos protokolą dėl išlaikymo prievolės taikytinos teisės (OL L 331, 2009, p. 17, toliau – 2007 m. Hagos protokolas), priede. Pirmasis prašymas priimti prejudicinį sprendimą buvo susijęs su 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 2 dalies taikymu byloje, kurioje kreditorius reikalavo išieškoti išlaikymą atgaline data už laikotarpį iki šios bylos iškėlimo. Teisingumo Teismas dar nepriėmė sprendimo dėl minėto prašymo. 2018 m. sausio 30 d. pateikiau išvadą toje byloje. Žr. mano išvadą byloje *KP* (C-83/17, EU:C:2018:46). Svarbu tai, kad, skirtingai nuo šio prašymo priimti prejudicinį sprendimą, byloje *KP* buvo nagrinėjama situacija, kai viena iš išlaikymo prievolės šalių per laikotarpį, kuris buvo reikšmingas ginčui, susijusiam su išlaikymo išmokomis, pakeitė nuolatinę gyvenamąją vietą.

II. Teisinis pagrindas

A. Sąjungos teisė

1. 2007 m. Hagos protokolai

4. 2007 m. Hagos protokolo 3 straipsnio 1 dalyje, 4 straipsnio 1 dalies a punkte ir 3 dalyje nurodyta:

„3 straipsnis

Bendra taisyklė dėl taikytinos teisės

1. Išlaikymo prievolės reglamentuoja kreditoriaus nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teisė, išskyrus atvejus, kai šiame Protokole nustatyta kitaip.

<...>

4 straipsnis

Tam tikriems kreditoriams palankios specialios taisyklės

1. Šios nuostatos taikomos šių išlaikymo prievolių atveju:

a) tėvams tenkančios vaikų išlaikymo prievolės;

<...>

3. Neatsižvelgiant į 3 straipsnį, jei kreditorius kreipėsi į valstybės narės, kurioje yra skolininko nuolatinė gyvenamoji vieta, kompetentingą instituciją, taikoma teismo vietos teisė. Tačiau jei kreditorius neturi galimybės gauti iš skolininko išlaikymo išmokas taikant minėtą teisę, taikoma kreditoriaus nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teisė.

<...>.“

5. 2007 m. Hagos protokolo 7 straipsnio „Teisės, taikytinos konkrečios bylos atveju, nurodymas“ 1 dalyje nustatyta:

„Neatsižvelgiant į [2007 m. Hagos protokolo] 3–6 straipsnių nuostatas, išlaikymo kreditorius ir skolininkas gali aiškiai nurodyti, kad tam tikroje valstybėje nagrinėjamai konkrečiai bylai dėl išlaikymo būtų taikytina tos valstybės teisė.“

6. 2007 m. Hagos protokolo 8 straipsnio „Taikytinos teisės nurodymas“ 1 dalies b punkte nurodyta, kad, neatsižvelgiant į šio protokolo 3–6 straipsnių nuostatas, išlaikymo kreditorius ir skolininkas gali bet kuriuo metu nurodyti, kad išlaikymo prievolėms būtų taikoma valstybės, kuri teisės nurodymo metu yra kurios nors iš šalių nuolatinės gyvenamosios vietos valstybė, teisė.

2. Reglamentas Nr. 4/2009

7. Nuostatos, kuriomis reglamentuojama tarptautinė jurisdikcija byloje dėl išlaikymo prievolių, išdėstytos Reglamento Nr. 4/2009³ II skyriuje („Jurisdikcija“). Iš šių nuostatų matyti, kad pagrindinis vaidmuo tenka šio reglamento 3 straipsniui „Bendrosios nuostatos“, kuriame nustatyta:

„Jurisdikciją nagrinėti su išlaikymo prievolėmis susijusias bylas valstybėse narėse turi:

- a) tos vietos, kurioje yra atsakovo įprastinė [nuolatinė] gyvenamoji vieta, teismas; arba
- b) tos vietos, kurioje yra kreditoriaus įprastinė [nuolatinė] gyvenamoji vieta, teismas; arba

<...>“

8. Reglamento Nr. 4/2009 5 straipsnyje „Jurisdikcija pagal atsakovo dalyvavimo teismo procese vietą“ nurodyta:

„Be jurisdikcijos, kylančios iš kitų šio reglamento nuostatų, jurisdikciją turi valstybės narės teismas, kurio procese dalyvauja atsakovas. Ši taisyklė netaikoma, jei procese dalyvaujama siekiant užginčyti jurisdikciją.“

III. Pagrindinės bylos dalyku esančio ginčo faktinės aplinkybės

9. Alexander Mölk, kuris yra išlaikymo prievolės skolininkas ir su kuriuo susijusi pagrindinė byla, yra kreditorės Valentina Mölk tėvas. Jau kelerius metus skolininkas A. Mölk nuolat gyvena Austrijoje, o kreditorė V. Mölk nuolat gyvena Italijoje.

10. Pagal 2014 m. spalio 10 d. *Bezirksgericht Innsbruck* (Insbuko apylinkės teismas, Austrija) nutartį skolininkas privalo kreditoriui mokėti 650 EUR dydžio mėnesines išlaikymo išmokas. Nutartis dėl išlaikymo išmokų buvo priimta pagal Austrijos teisę. Byla, kurioje priimta 2014 m. spalio 10 d. nutartis, buvo iškelta kreditorės iniciatyva.

11. 2015 m. skolininkas kreipėsi į *Bezirksgericht Innsbruck* (Insbuko apylinkės teismas), prašydamas nuo 2015 m. vasario 1 d. sumažinti išlaikymo išmokas nuo 650 EUR iki 490 EUR⁴. Grįsdamas savo reikalavimą skolininkas nurodė, kad jo pajamos sumažėjo, nes jis nebegauna iki tol mokėto metinio priedo. Kreditorė prašė šį reikalavimą atmesti.

12. 2015 m. gruodžio 11 d. nutartimi *Bezirksgericht Innsbruck* (Insbuko apylinkės teismas) atmetė reikalavimą sumažinti išlaikymo išmokas. Minėto teismo nuomone, skolininko reikalavimas turėjo būti nagrinėjamas pagal Italijos teisę, nes kreditorės nuolatinė gyvenamoji vieta yra Italijoje.

3 2008 m. gruodžio 18 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 4/2009 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo bei bendradarbiavimo išlaikymo prievolių srityje (OL L 7, 2009, p. 1; klaidų ištaisymas OL L 131, 2011, p. 26).

4 Prašyme priimti prejudicinį sprendimą jį pateikęs teismas vartoja formuluotes, kurios rodo, kad ir reikalavimą priteisti išlaikymo išmokas kreditorės naudai, ir reikalavimą sumažinti išlaikymo išmokos dydį apibrėžia sąvoka „prašymas“. Todėl bylos, iškeltos pagal tokį prašymą, šalys vadinamos „pareiškėju“ ir „bylos dalyviu“. Darau prielaidą, kad tokį sprendimą nulėmė šios bylos pobūdis pagal Austrijos proceso teisės nuostatas, pagal kurias byla dėl išlaikymo prievolių yra nelaikoma ginčo teiseną, kur procesinius „pareiškėjų“ ir „bylos dalyvių“ vaidmenis atitiktų „ieškovas“ ir „atsakovas“. Tačiau 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalies versijoje lenkų kalba kalbama ne apie išlaikymo kreditoriaus „prašymo pateikimą“ (lenkų k. „zgłoszenie wniosku“ przez wierzyciela alimentacyjnego), o apie „ieškinio pareiškimą“ (lenkų k. „wytoczenie powództwa“). Kai kuriose kitose kalbinėse versijose pateikiamos bendresnės formuluotės, neturinčios lemiamos įtakos šiam klausimui. Pavyzdžiui, versijoje prancūzų kalba yra tokia formuluotė: „le créancier a saisi l'autorité compétente“, versija anglų kalba: „the creditor has seized the competent authority“, o versija vokiečių kalba: „die berechtigte Person die zuständige Behörde <...> angerufen“. Vis dėlto Reglamente Nr. 4/2009, kuris nurodomas antrajame prejudiciniame klausime, Sąjungos teisės aktų leidėjas vartoja sąvokas „ieškovas“ ir „atsakovas“, o ne „pareiškėjas“ ir „dalyvis“. Todėl šioje išvadoje vartosiu Reglamento Nr. 4/2009 sąvokas („ieškovas“, „atsakovas“), jeigu to reikės siekiant apibrėžti bylos šalių procesinius vaidmenis.

13. Pareiškėjas apskundė 2015 m. gruodžio 11 d. nutartį *Landesgericht Innsbruck* (Insbuko apygardos teismas, Austrija). Apeliacinės instancijos teismas 2016 m. kovo 9 d. nutartimi paliko galioti pirmosios instancijos teismo nutartį.

14. Priešingai nei pirmosios instancijos teismas, apeliacinės instancijos teismas vis dėlto nusprendė, kad reikalavimą sumažinti išlaikymo išmokas reikia vertinti taikant Austrijos teisę. Austrijos teisė buvo taikoma priimant 2014 m. spalio 10 d. nutartį dėl išlaikymo išmokų. Taigi, atsižvelgiant į 2007 m. Hagos protokolo 3 straipsnio 2 dalį („Jei kreditorius keičia nuolatinę gyvenamąją vietą, naujos nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teisė taikoma nuo pakeitimo momento“), taikytina teisė gali pasikeisti, jeigu pasikeitė faktinės aplinkybės, kuriomis remiantis šiame protokole išdėstytos kolizinės normos reglamentuoja išlaikymo prievolės taikytiną teisę. Kadangi priėmus 2014 m. spalio 10 d. nutartį nė vienos išlaikymo prievolės šalies nuolatinė gyvenamoji vieta nepasikeitė, apeliacinio teismo vertinimu, šiai prievolei taikytina teisė negalėjo pasikeisti. Minėto teismo nuomone, jeigu būtų laikomasi kitokio požiūrio, pagal kurį taikytina teisė gali pasikeisti, nors šios faktinės aplinkybės ir nepasikeičia, galėtų susiklostyti tokia situacija, kai tarpusavyje konkuruojantys reikalavimai, kuriais atitinkamai siekiama padidinti ir sumažinti išlaikymo išmokas, būtų vertinami pagal skirtingą taikytiną teisę.

15. Skolininkas apskundė 2016 m. kovo 9 d. nutartį prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui. Pareiškėjo vertinimu, vertinant išlaikymo prievolę, turi būti taikoma Italijos teisė. Teisingai taikant šią teisę, turi būti patenkintas reikalavimas sumažinti išlaikymo išmokas.

IV. Prejudiciniai klausimai ir procesas Teisingumo Teisme

16. Šiomis aplinkybėmis *Oberster Gerichtshof* (Aukščiausiasis Teismas) nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1. Ar 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalis kartu su 3 straipsniu turi būti aiškinama taip, kad skolininkui prašant sumažinti teisėtai nustatytą išlaikymo išmoką, nes pasikeitė jo pajamų dydis, taikoma tos valstybės teisė, kurioje kreditorius turi nuolatinę gyvenamąją vietą, taip pat tuomet, kai iki šiol mokėtina išlaikymo išmoka pastarojo prašymu pagal 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnį 3 dalį teisme buvo nustatyta pagal teisę tos valstybės, kurioje skolininkas turi nepasikeitusią nuolatinę gyvenamąją vietą?

Jei į pirmąjį klausimą būtų atsakyta teigiamai:

2. Ar 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalis turi būti aiškinama taip, kad kreditorius „kreipiasi“ į kompetentingą instituciją toje valstybėje, kurioje skolininkas turi nuolatinę gyvenamąją vietą, kai dalyvauja skolininko toje institucijoje inicijuotame procese, kaip tai suprantama pagal Tarybos reglamento Nr. 4/2009 5 straipsnį, siekdamas užginčyti reikalavimą iš esmės?“

17. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą Teisingumo Teismo kanceliarija gavo 2017 m. balandžio 25 d.

18. Rašytines pastabas pateikė A. Mölk, Portugalijos vyriausybė ir Europos Komisija.

V. Analizė

A. Dėl pirmojo klausimo

19. Pirmuoju prejudiciniu klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar vien tai, kad kreditorius kreipiasi į skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos instituciją su reikalavimu priteisti jo naudai išlaikymo išmokas ir ši institucija priima sprendimą pagal toje valstybėje taikytiną teisę (2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalis), reiškia, kad šios valstybės teisė turi būti taikoma ir vėliau skolininko iniciatyva iškeltaje byloje, kurioje jis siekia pakeisti išlaikymo išmokų dydį. Kaip matyti iš šio klausimo turinio ir prašyme priimti prejudicinį sprendimą nurodytų faktinių aplinkybių, kalbama apie situaciją, kai skolininko nuolatinė gyvenamoji vieta nepasikeitė. Be to, iš šio prašymo turinio matyti, kad nepasikeitė ir kreditoriaus nuolatinė gyvenamoji vieta.

20. Prašyme priimti prejudicinį sprendimą jį pateikęs teismas pateikia dvi skirtingas pozicijas šiuo klausimu.

21. Pagal pirmąją iš jų 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalis taikoma tik kreditoriaus iniciatyva iškeltose bylose. Šiomis aplinkybėmis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pirmiausia nurodo A. Bonomi pranešimą⁵. Šio pranešimo 67 punkte paaiškinta, kad teismo vietos teisės taikymas yra pagrįstas, jeigu kreditorius pateikia reikalavimą dėl išlaikymo išmokų šios valstybės, kurioje yra skolininko nuolatinė gyvenamoji vieta, institucijoje. Tačiau būtų nueita pernelyg toli, jeigu teismo vietos teisė (skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos teisė) būtų taikoma esant situacijai, kai bylą inicijuoja skolininkas.

22. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas paaiškina, kad doktrinoje ši pozicija turi šalininkų. Teigiama, kad išlaikymo prievolėms taikytina teisė bylose, iškeltose skolininko iniciatyva, yra kreditoriaus nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teisė (2007 m. Hagos protokolo 3 straipsnio 1 dalis).

23. Pagal antrąją poziciją teigiama, kad teisė, kuria remiantis iš pradžių priimamas sprendimas dėl išlaikymo išmokų kreditoriaus iniciatyva iškeltaje byloje, turi būti taikoma ir paskesnėje byloje, iškeltaje skolininko iniciatyva. Priešingu atveju skolininkas galėtų net ir praėjus palyginti nedaug laiko inicijuoti naują bylą, kurioje nebebūtų taikoma valstybės teisė, kuria remiantis anksčiau buvo priimtas sprendimas priteisti išlaikymo išmokas kreditoriaus naudai. Taip būtų apribota kreditoriaus teisė pasirinkti skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teisę kaip išlaikymo prievolei taikytiną teisę.

1. Šalių pozicijos

24. Alexander Mölk laikosi nuomonės, kad 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalyje išlaikymo prievolei taikytina teisė nustatoma tik kalbant apie bylas, kurias kreditorius inicijuoja skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės institucijoje. Tačiau ši nuostata netaikoma skolininko iniciatyva iškeliuose bylose.

⁵ A. Bonomi aiškinamasis pranešimas dėl 2007 m. Hagos protokolo dėl išlaikymo prievolėms taikytinos teisės, *Actes et documents de la Vingt et unième session de la Conférence de La Haye* (2007), taip pat paskelbta elektroninė versija <https://www.hcch.net/fr/publications-and-studies/details4/?pid=4898&dtid=3>. Žinoma, aiškinamieji pranešimai dėl Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos parengtų aktų neturi privalomosios galios. Tačiau juose pateikiamos vertingos gairės dėl šių aktų nuostatų aiškinimo. Šių pranešimų tikslas – paaiškinti, kokią prasmę Hagos tarptautinės privatinės konferencijos parengtiems konkretiems aktams ketino suteikti jas rengiant dalyvavusios delegacijos. Žr. <https://www.hcch.net/fr/publications-and-studies/publications2/explanatory-reports>.

25. Tokios pozicijos laikosi ir Komisija, kuri atkreipia dėmesį į tai, kad 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalis yra išimtinė nuostata, todėl turi būti aiškinama siaurai. Komisija šiuo klausimu remiasi A. Bonomi pranešimo 67 punktu ir aiškina, kad 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalis netaikoma bylose, kurias skolininkas inicijuoja savo nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės institucijoje. Žinoma, kartais dėl to gali susiklostyti situacija, kai bus taikoma kitos valstybės teisė, o ne teisė, kuria remiantis buvo priimtas sprendimas dėl išlaikymo išmokų byloje, anksčiau iškeltaje kreditoriaus iniciatyva. Tačiau, Komisijos nuomone, ši rizika yra numatyta 2007 m. Hagos protokole nustatytoje kolizinių normų sistemoje.

26. Portugalijos vyriausybė teigia, kad 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnyje nustatomos specialiosios kolizinės normos, kuriomis siekiama suteikti naudos tam tikroms išlaikymo prievolės kreditorių kategorijoms. Kreipdamasis į skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės instituciją, kreditorius gali pasiekti, kad vertinant išlaikymo prievolę būtų taikoma *lex fori*. Todėl, jeigu faktinės aplinkybės nepasikeičia, šios valstybės teisė taip pat turėtų būti taikoma vertinant išlaikymo prievolę paskesnėse bylose. Minėtos vyriausybės nuomone, laikantis priešingos pozicijos, tarpusavyje konkuruojantys reikalavimai, kuriais atitinkamai prašoma padidinti ir sumažinti išlaikymo išmokas, būtų nagrinėjami pagal skirtingą taikytiną teisę.

2. Įvadinė pastaba

27. Iš pradžių reikia atkreipti dėmesį į tai, kad pirmasis prejudicinis klausimas iš esmės nesusijęs su tuo, ar 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalis turi būti taikoma pagrindinėje byloje. Su tuo susijęs antrasis prejudicinis klausimas. Pirmuoju prejudiciniu klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia nustatyti, ar 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalies taikymo vienoje byloje pasekmės taikomos ir kitose bylose, susijusiose su ta pačia išlaikymo prievole, tiksliau – byloje, kurią inicijavo skolininkas, siekdamas sumažinti išlaikymo išmokų dydį.

28. Manau, tai reiškia, kad, aiškinant 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalį pažodžiui, negalima pateikti vienareikšmių išvadų, leidžiančių atsakyti į pirmąjį prejudicinį klausimą. Pagal šią nuostatą akivaizdu, kad *lex fori* taikoma byloje, kurią kreditorius inicijuoja skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės institucijoje. Tačiau šioje nuostatoje nenurodyta, ar *lex fori* taikymas tokioje byloje sukelia pasekmių paskesnėse skolininko inicijuojamose bylose, susijusiose su ta pačia išlaikymo prievole. Todėl manau, kad pirmąjį prejudicinį klausimą reikia nagrinėti atsižvelgiant į 2007 m. Hagos protokolo sistemą ir 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalies *ratio legis*.

3. „*Lex fori*“ taikymas pagal 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalį atsižvelgiant į kitas šio protokolo nuostatas, pagal kurias leidžiama pasirinkti išlaikymo prievolėms taikytiną teisę

a) 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalis kaip nuostata, pagal kurią kreditoriui leidžiama pasirinkti išlaikymo prievolei taikytiną teisę

29. Portugalijos vyriausybės pozicija, panaši į kai kurias iš prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo nurodytų pozicijų, grindžiama įsitikinimu, kad, atsisakius paskesnėje byloje taikyti tą teisę, kuri buvo taikoma ankstesnėje byloje pagal Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalį, būtų apribotos kreditoriaus teisės, įtvirtintos šioje nuostatoje. Šis požiūris grindžiamas prielaida, kad kreditorius gali pasirinkti išlaikymo prievolei taikytiną teisę, pateikdamas reikalavimą dėl išlaikymo išmokų skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės institucijoje.

30. Vis dėlto abejoju, ar ši pozicija teisingai atspindi 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalies vaidmenį šiame protokole nustatytų kolizinių normų sistemoje.

31. Pagal 2007 m. Hagos protokolą teisė, iš esmės taikytina išlaikymo prievolei, yra kreditoriaus nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teisė (šio protokolo 3 straipsnio 1 dalis). Vis dėlto, kalbant apie kai kurias išlaikymo prievolių kategorijas, 2007 m. Hagos protokolo rengėjai numatė specialiąsias kolizines normas. Pirmiausia tai yra tėvams tenkančios vaikų išlaikymo prievolės (2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 1 dalies a punktas).

32. 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 2, 3 ir 4 dalyse esančių kolizinių normų tikslas – nustatyti teisę, kuri toliau gali būti taikoma vertinant išlaikymo prievolę, jeigu pagal iš esmės šiai prievolei taikytiną teisę kreditorius negali gauti išlaikymo išmokų iš skolininko.

33. Kalbant apie bylas, kuriose taikoma 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 2 dalis, išlaikymo prievolei iš esmės taikytina teisė pagal šio protokolo 3 straipsnį yra kreditoriaus nuolatinės gyvenamosios vietos teisė. Jeigu kreditorius negali gauti išlaikymo išmokų pagal šią teisę, taikoma teismo vietos teisė (2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 2 dalis)⁶. Galiausiai, jeigu kreditorius neturi galimybės gauti išlaikymo išmokų pagal šią teisę, taikoma šalių bendros pilietybės valstybės teisė (2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 4 dalis).

34. Vis dėlto teisės, kuri gali būti taikoma vertinant išlaikymo prievolę, seka yra kitokia į 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalies taikymo sritį patenkančiais atvejais. Jeigu kreditorius kreipiasi į skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės instituciją, taikoma šios valstybės teisė (*lex fori*). Jeigu kreditorius negali gauti išlaikymo išmokų iš skolininko pagal *lex fori*, tada taikoma kreditoriaus nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teisė.

35. Tai reiškia, kad kreditorius, priimdamas sprendimą pateikti reikalavimą, susijusį su išlaikymo išmokomis, skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės institucijoje, gali paveikti tai, kokia teisė iš esmės būtų taikytina vertinant išlaikymo prievolę. Tačiau byloje, nagrinėjamoje skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės institucijoje, kreditorius negali reikalauti, kad kaip išlaikymo prievolei iš esmės taikytina teisė būtų taikoma ne *lex fori*, o kreditoriaus nuolatinės gyvenamosios vietos teisė. Ši teisė gali būti taikoma tik antroje eilėje, jeigu pagal *lex fori* kreditorius negali išsireikalausti išlaikymo išmokų iš skolininko. 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalis nėra susijusi su taikytinos teisės pasirinkimu, suprantant šią sąvoką siaurai. Čia kalbama apie tai, kai teisė pasirenkama netiesiogiai, atsižvelgiant į formuluotę, kurią Teisingumo Teismas yra pavartojęs savo jurisprudencijoje šiek tiek kitokiame kontekste, pagal faktiškai pasirinktą teisę⁷.

36. Atsižvelgiant į šią 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalies ypatybę, manau, reikia apsvarstyti, ar šios nuostatos taikymo pasekmės turi būti prilyginamos teisėtam išlaikymo prievolei taikytinos teisės pasirinkimui, kuris iš esmės sukelia pasekmių visose bylose, susijusiose su konkrečia išlaikymo prievole.

⁶ Svarbu tai, kad, išskyrus išlaikymo prievolės šalių nuolatinės gyvenamosios vietos keitimo atvejus, ši galimybė suteikiama tik tada, jeigu teismo vietos teisė nėra kreditoriaus nuolatinės gyvenamosios vietos teisė. Žr. mano 2018 m. sausio 30 d. išvadą byloje *KP* (C-83/17, EU:C:2018:46, 48 ir 49 punktai).

⁷ 2016 m. liepos 28 d. Sprendime *Verein für Konsumenteninformation* (C-191/15, EU:C:2016:612, 47 punktas) Teisingumo Teismas išaiškino, kad, pasirenkant sutartinei prievolei taikytiną teisę pagal 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento Nr. 593/2008 dėl sutartinės prievolės taikytinos teisės („Roma I“) (OL L 177, 2008, p. 6) 4 straipsnio 3 dalį, kai kuriais atvejais galima „*de facto*“ pasirinkti teisę, taikytiną nesutartinei prievolei. Taip Teisingumo Teismas nurodė doktrinoje įtvirtintą skirstymą į tiesioginį ir netiesioginį taikytinos teisės pasirinkimą (J. Basedow „The Law of Open Societies – Private Ordering and Public Regulation of International Relations“, Recueil des cours de l'Académie de la Haye, 360 t., 2013, p. 239 ir paskesni); pastarasis kartais apibrėžiamas kaip netiesioginis poveikis teisės taikytinumui (M. Pazdan „Kolizyjnoprawny wybór prawa a inne przejawy autonomii woli w prawie prywatnym międzynarodowym“, A. Matlak, S. Stanisławska-Koc (red.) „Spory o własność intelektualną. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorom Janoszowi Barcie i Ryszardowi Markiewiczowi“, Varšuva, Wolters Kluwer Polska 2013, p. 782 ir paskesni).

b) „*Lex fori*“ taikymo kreditoriaus iniciatyva iškeltoje byloje pasekmės

37. Primintina, kad pagal 2007 m. Hagos protokolą šalys gali tarsi „užfiksuoti“ išlaikymo prievolei taikytinos teisės klausimą, pasirinkdamos taikytiną teisę pagal 2007 m. Hagos protokolo 8 straipsnio 1 dalį. Pagal šią nuostatą padarytas pasirinkimas iš esmės sukelia pasekmių visose bylose, susijusiose su konkrečia išlaikymo prievole.

38. Taigi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo abejonę galima išreikšti tokiu klausimu: ar kreditoriaus galimybės paveikti taikytinos teisės nustatymą, iškeliant bylą skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės institucijoje, sukeliamos pasekmės turi būti prilyginamos šalių pagal 2007 m. Hagos protokolo 8 straipsnį padaryto taikytinos teisės pasirinkimo sukeliamoms pasekmėms?

39. Pagal 2007 m. Hagos protokolo 8 straipsnį šalys gali pasirinkti vieną taikytiną teisę iš kelių. Pagal šio protokolo 8 straipsnio b punktą visų pirma gali būti pasirinkta valstybės, kuri teisės nurodymo metu yra kurios nors iš išlaikymo prievolės šalių nuolatinės gyvenamosios vietos valstybė, teisė. Svarbu tai, kad valstybės, kurioje yra kurios nors iš šalių nuolatinė gyvenamoji vieta, teisė taikoma kaip teisė, pasirinkta kiekvienai bylai, susijusiai su šia išlaikymo prievole, neatsižvelgiant į tai, ar konkrečią bylą nagrinėja šios valstybės institucija.

40. Vis dėlto 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalis grindžiama kita prielaida. Joje kalbama tik apie *lex fori* taikymą bylose, keliamose kreditoriaus iniciatyva skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės institucijoje. Skirtingai nuo teisės pasirinkimo pagal 2007 m. Hagos protokolo 8 straipsnį, šio protokolo 4 straipsnio 3 dalies tikslas nėra „užfiksuoti“ konkrečiai išlaikymo prievolei taikytiną teisę, kad ji būtų taikytina teisė kiekvienoje byloje, susijusioje su konkrečia išlaikymo prievole.

41. Be to, 2007 m. Hagos protokole aiškiai atskiriamos pasekmės, kylančios pasirenkant taikytiną teisę pagal šio protokolo 8 straipsnį, ir pasekmės, kylančios pasirenkant taikytiną teisę pagal jo 7 straipsnį. Pastarojoje nuostatoje *lex fori* leidžiama pasirinkti konkrečiai bylai. Taigi pagal šią nuostatą padarytas pasirinkimas nesukelia pasekmių tolesnėms byloms, susijusioms su ta pačia išlaikymo prievole.

42. Protokolo rengėjai pažymėjo, kad kartais išlaikymo prievolės šalys gali būti suinteresuotos pasirinkti teisę konkrečiai bylai, nors iš esmės kiekviena iš jų vėliau gali inicijuoti kitą bylą, kurioje šis pasirinkimas jau nebeturės reikšmės. Taigi pagal 2007 m. Hagos protokolą negalima atmesti, kad tolesnėse bylose tarp tų pačių šalių gali būti taikoma skirtinga teisė. Atrodo, kad toks sprendimas yra numatytas šio protokolo kolizinių normų sistemoje.

43. Taigi manau, kad *lex fori* taikymo pasekmės pagal 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalį kreditoriaus iniciatyva iškeltoje byloje skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės institucijoje nėra tokios pačios kaip pasekmės, sukeliamos taikytinos teisės pasirinkimo pagal šio protokolo 8 straipsnį. *Lex fori* taikymo pasekmės pagal 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalį yra tam tikru požiūriu panašios į pasekmes, sukeliamas taikytinos teisės pasirinkimo konkrečiai bylai pagal 2007 m. Hagos protokolo 7 straipsnį. Todėl skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teisės taikymas pagal 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalį kreditoriaus iniciatyva iškeltoje byloje nereiškia, kad ta pati teisė turi būti taikoma kitoje byloje, iškeltoje skolininko iniciatyva.

c) *Pasekmių, kurių sukelia taikytinos teisės pasirinkimas pagal 2007 m. Hagos protokolo normas, apribojimas*

44. Poziciją, kad *lex fori* taikymas kreditoriaus iniciatyva iškeltoje byloje nesukelia pasekmių vėliau skolininko inicijuojamose bylose, taip pat patvirtina tai, kad yra tam tikrų apribojimų, susijusių su teisės pasirinkimu pagal 2007 m. Hagos protokolo 8 straipsnį, netaikomų tuo atveju, kai teisė pasirenkama pagal šio protokolo 7 straipsnį.

45. Pirma, kalbant apie 2007 m. Hagos protokolo 8 straipsnio 3 dalį, taikytina teisė negali būti pasirinkta išlaikymo išmokoms, mokėtinoms 18 metų dar neturinčiam asmeniui⁸.

46. Šio pobūdžio taikytinos teisės pasirinkimo leistinumą apribojimas nebuvo numatytas 2007 m. Hagos protokolo 7 straipsnyje. A. Bonomi pranešimo 111 punkte tai aiškinama tuo, kad grėsmės, kurių išlaikymo prievolės šalims kelia konkrečiai bylai skirtos teisės pasirinkimas, yra mažesnės nei tuo atveju, kai teisė pasirenkama pagal šio protokolo 8 straipsnį, nes pastarasis pasirinkimas sukelia pastovias pasekmes visose bylose, susijusiose su ta pačia išlaikymo prievole. Tai reiškia, kad ir 18 metų neturintis asmuo gali kartu su skolininku pasirinkti taikytiną teisę konkrečiai bylai pagal 2007 m. Hagos protokolo 7 straipsnį.

47. Analogiškas apribojimas, susijęs su galimybe netiesiogiai pasirinkti taikytiną teisę, kreditoriui inicijuojant bylą skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės institucijoje, taip pat nebuvo aiškiai suformuluotas 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalyje. Ši nuostata, be kita ko, susijusi su bylomis dėl tėvams tenkančių vaikų išlaikymo prievolių (2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 1 dalies a punktas). Taigi čia kalbama ir apie išlaikymo išmokas, priklausančias asmenims iki 18 metų. Tai asmenys, kurie negalėtų pasirinkti taikytinos teisės pagal 2007 m. Hagos protokolo 8 straipsnio 1 dalį dėl šio protokolo 8 straipsnio 3 dalyje nustatyto apribojimo.

48. Mano nuomone, teisė, kuri nurodyta kaip taikytina pagal 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalį, taikoma tik konkrečioje byloje, kurią kreditorius inicijavo skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės institucijoje. Kitoks sprendimas, pagal kurį skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teisės taikymas turėtų sukelti pasekmes ir paskesnėse skolininko iniciatyva iškeltose bylose, leistų apeiti 2007 m. Hagos protokolo 8 straipsnio 3 dalyje nustatytą draudimą tais atvejais, kai kreditoriui dar nėra 18 metų⁹.

49. Antra, pagal 2007 m. Hagos protokolo 8 straipsnio 5 dalį šalių nurodyta teisė netaikoma, jei taikant ją kuri nors šalis susidurtų su akivaizdžiai neteisingomis ar nepagrįstomis pasekmėmis, nebent šalys teisės nurodymo metu buvo apie jas informuotos ir žinojo. 2007 m. Hagos protokolo 7 straipsnyje tokio apribojimo nenumatyta.

50. 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalyje skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teisės taikymas taip pat nepriklauso nuo to, kokių pasekmių išlaikymo prievolės šalims sukelia šios valstybės teisė. Tai reiškia, kad, kaip paaiškinta A. Bonomi pranešimo 66 punkte, *lex fori* yra taikoma bylose, kurias kreditorius inicijuoja skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės institucijoje, net ir tais atvejais, kai ši teisė yra mažiau naudinga kreditoriui nei jo paties nuolatinės gyvenamosios vietos teisė. Tai, kad 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalyje nėra sprendimo, analogiško įtvirtintajam šio protokolo 8 straipsnio 5 dalyje, galima paaiškinti tuo, kad *lex fori* nurodymas kaip teisės, taikytinos vertinant išlaikymo prievolę, yra laikinas.

51. Taigi manau, kad nurodyti Hagos protokolo 8 straipsnio ir 4 straipsnio 3 dalies skirtumai patvirtina poziciją, kad *lex fori* taikymas pagal tą nuostatą skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės institucijoje kreditoriaus iniciatyva iškelta byloje nereiškia, kad ši teisė turi būti taikoma ir paskesnėse skolininko iniciatyva iškeltose bylose.

52. Nors man atrodo, kad, sistemiškai aiškinant 2007 m. Hagos protokolą, kyla vienareikšmės išvados, toliau jas nagrinėsiu atsižvelgdamas į šio protokolo 4 straipsnio 3 dalies *ratio legis*.

⁸ Nors pagrindinė byla buvo iškelta 2015 m., kreditorė pagrindinėje byloje gimė 1996 m. Tai reiškia, kad prieš iškeltant pagrindinę bylą kreditoriui jau buvo sukakę 18 metų. Vis dėlto neaišku, ar kreditoriui buvo 18 metų bylos, kurioje priimta 2014 m. spalio 10 d. nutartis, iškėlimo metu. Tačiau tai neturi lemiamos reikšmės analizei, susijusiai su pirmuoju prejudiciniu klausimu. 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalies išaiškinimas, kurį Teisingumo Teismas pateiks šioje byloje, taip pat bus taikomas kitomis faktinėmis aplinkybėmis nei tos, kurios susiklostė pagrindinėje byloje.

⁹ Dėmesį į šį klausimą atkreipiau savo išvadoje byloje KP (C-83/17, EU:C:2018:46, 23 išnaša).

4. „*Lex fori*“ taikymo „*ratio legis*“ pagal 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalį

53. Atsižvelgiant į A. Bonomi pranešimo 66 punkte pateiktus paaiškinimus, esminė priežastis, dėl kurios 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalyje nurodoma taikyti *lex fori* bylose, kurias kreditorius inicijuoja skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės institucijoje, yra siekis išvengti situacijos, kad būtų dėl išlaikymo nagrinėjantis teismas taikys užsienio teisę. Tai galėtų užimti daug laiko ir sukelti nereikalingų išlaidų¹⁰.

54. Šiomis aplinkybėmis norėčiau atkreipti dėmesį į tam tikrą bylos, kurioje teismas pateikė prašymą priimti prejudicinį sprendimą, ypatumą. Pagrindinė byla išlaikymo kreditoriui skolininkas inicijavo savo nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teisme (Austrijos teisme).

55. Tarptautiniame civiliniame procese ieškovui plačiai pripažįstama galimybė inicijuoti bylą tos valstybės, kuri yra kaip nors susijusi su atsakovo asmeniu, teismuose. Čia visų pirma gali būti kalbama apie atsakovo nuolatinę gyvenamąją vietą. Toks sprendimas atspindi principą *actor sequitur forum rei*¹¹.

56. Kartais jurisdikciją reglamentuojančiose normose nuo šio principo leidžiama nukrypti. Tačiau šios leidžiančios nukrypti nuostatos yra išimtinio pobūdžio. Pavyzdžiui, taip yra Reglamente Nr. 4/2009, kuriame išlaikymo kreditoriui leidžiama kelti bylas skolininkui kreditoriaus nuolatinės gyvenamosios vietos teisme. Tačiau Reglamente Nr. 4/2009 nenumatyta analogiško reglamentavimo, pagal kurį skolininkui būtų leidžiama kelti bylas kreditoriui skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teismuose. Tai rodo prielaidą, kad išlaikymo kreditorius yra „silpnesnioji šalis“, kuriai jurisdikcijos srityje reikia papildomos apsaugos.

57. Tai reiškia, kad nagrinėjamos aplinkybėmis pagrindinė byla yra nagrinėjama teisme, kuris iš esmės neturi jurisdikcijos nagrinėti išlaikymo bylą, skolininko inicijuotą prieš kreditorį. Tačiau iš antrojo prejudicinio klausimo turinio galiu spręsti, kad pirmosios instancijos teismas pripažino save turinčiu jurisdikciją nagrinėti bylą, nes kreditorius dalyvavo teismo procese, nepateikdamas šio teismo jurisdikcijos nebuvimo grindžiamo prieštaravimo. Teismo, kuris iš esmės neturi jurisdikcijos nagrinėti išlaikymo bylos, galimybė įgyti jurisdikciją, jeigu kreditorius dalyvauja teismo procese, reglamentuojama Reglamento Nr. 4/2009 5 straipsnyje. Beje, ši nuostata nurodyta antrajame prejudiciniame klausime.

58. Jeigu tokiomis aplinkybėmis, kaip nagrinėjamosios, pagrindinėje byloje kreditorė ginčytų pirmosios instancijos teismo jurisdikciją, šis teismas tikriausiai pripažintų, kad neturi jurisdikcijos nagrinėti bylos. Todėl skolininkui tektų inicijuoti bylą išlaikymo kreditoriaus nuolatinės gyvenamosios vietos teisme (Italijos teisme). Šiam teismui skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teisė (Austrijos teisė), kuria remiantis 2014 m. spalio 10 d. buvo priimta nutartis dėl išlaikymo išmokų, būtų ne *lex fori*, o užsienio teisė.

59. Taigi tai, kad pagrindinėje byloje Austrijos teismai taikys Austrijos teisę, negali patvirtinti tokio atsakymo į pirmąjį prejudicinį klausimą, kad *lex fori* taikymas pagal 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalį kreditoriaus iniciatyva iškelta byloje lemia, kad ši teisė taip pat taikoma vėliau skolininko iniciatyva iškelta byloje.

¹⁰ Taip pat žr. L. Walker „Maintenance and Child Support in Private International Law“, Oksfordas – Portlandas, Hart Publishing 2015, p. 83. Taigi šis sprendimas skiriasi nuo to, kuris numatytas 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 2 dalyje. Pagal šią nuostatą *lex fori* atlieka antraeilį vaidmenį. Pagal 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 2 dalį *lex fori* taikoma tik tuo atveju, jeigu kreditorius negali gauti išlaikymo išmokų taikant išlaikymo prievolei iš esmės taikytiną teisę, t. y. kreditoriaus nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teisę. Taigi čia nekalbama apie bylos paspartinimą ir jos išlaidų sumažinimą, nes ir taip iš esmės taikytina kreditoriaus nuolatinės gyvenamosios vietos teisė. Žinoma, tai neturi būti tos valstybės, kurioje yra konkrečią bylą nagrinėjančio teismo būstinė, teisė. Tokiais atvejais 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 2 dalis iš esmės netaikoma. Žr. mano išvadą byloje KP (C-83/17, EU:C:2018:46, 48 ir 49 punktai).

¹¹ V. Lazić „Procedural Justice for ‘Weaker Parties’ in Cross-Border Litigation under the EU Regulatory Scheme“, *Utrecht Law Review* 2014, 10 t., 4-asis leidimas, p. 105, 38 išnaša.

60. Tiesa yra tai, kad pagrindinę bylą nagrinėja skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos teismas (Austrijos teismas), kuriam šios valstybės teisė, kuria remiantis anksčiau buvo priteistos išlaikymo išmokos, yra *lex fori*.

61. Taip nebūtų tuo atveju, jeigu skolininkas pareikštų reikalavimą sumažinti išlaikymo išmokų dydį teisme, kuris iš esmės turi jurisdikciją nagrinėti šį reikalavimą (kreditoriaus nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teismas). Esant tokiai situacijai, skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teisė, kuria remiantis buvo priimta 2014 m. spalio 10 d. nutartis dėl išlaikymo išmokų, būtų taikoma, nepaisant prielaidos, kuria yra grindžiama šio protokolo 4 straipsnio 3 dalis. Tai nebūtų *lex fori*.

62. Taigi, kartu atsižvelgiant į 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalį, *lex fori* taikymas pagal šią nuostatą kreditoriaus iniciatyva skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės institucijoje iškeltose bylose nereiškia, kad ši teisė turi būti taikoma ir skolininko iniciatyva iškeltose kitose bylose.

5. Skirtingos teisės taikymas bylose, kuriose siekiama padidinti ir sumažinti išlaikymo išmokas

63. Suprantu Portugalijos vyriausybės argumentą, kuriuo nurodoma, kad, teigiamai atsakius į pirmąjį prejudicinį klausimą, gali susiklostyti situacija, kai tarpusavyje konkuruojantys reikalavimai dėl atitinkamai išlaikymo išmokų padidinimo ir sumažinimo būtų nagrinėjami pagal skirtingą taikytiną teisę.

64. Vis dėlto šiuo klausimu pritariu Komisijos pozicijai, pagal kurią tokia galimybė yra numatyta 2007 m. Hagos protokolo kolizinių normų sistemoje. Beje, šios išvados 42 punkte nurodžiau, kad galimybė taikyti skirtingą teisę išlaikymo prievolei kitose bylose tarp tų pačių šalių yra natūrali konkrečiai bylai taikytinos teisės pasirinkimo pasekmė pagal 2007 m. Hagos protokolo 7 straipsnį.

65. Taigi laikausi nuomonės, kad būtinybė taikyti skirtingą teisę kitose bylose, susijusiose su ta pačia išlaikymo prievole, nesuteikia pagrindo nukrypti nuo 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalies sisteminio ir teleologinio aiškinimo, pagal kurį *lex fori* taikymo bylose, kurią kreditorius inicijavo skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės institucijoje, pasekmės kyla tik šioje bylose.

66. Atsižvelgdamas į tai, siūlau Teisingumo Teismui taip atsakyti į pirmąjį prejudicinį klausimą: 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalis turi būti aiškinama taip, kad sprendimas dėl išlaikymo išmokų, priimtas pagal teisę tos valstybės, kurios institucija nagrinėjo bylą, kreditoriaus iniciatyva iškeltą skolininkui šio nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės institucijoje, nereiškia, kad šios valstybės teisė taikoma paskesnėje bylose, kurią skolininkas inicijavo prieš kreditorių, siekdamas, kad būtų sumažintas išlaikymo išmokų dydis.

B. Dėl antrojo klausimo

67. Antrasis prejudicinis klausimas buvo suformuluotas tuo atveju, jeigu Teisingumo Teismas pripažintų, jog tam, kad skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teisė būtų taikoma tokiomis aplinkybėmis, kokios susiklostė pagrindinėje bylose, nepakanka to, kad anksčiau remiantis šia teise jau buvo priimtas sprendimas dėl išlaikymo išmokų. Antruoju prejudiciniu klausimu jį pateikęs teismas siekia nustatyti, ar tai, kad kreditorius dalyvauja institucijos, kuri iš esmės neturi jurisdikcijos nagrinėti bylos dėl išlaikymo, procese, reiškia tą patį, ką ir „[šio kreditoriaus kreipimasis] į valstybės narės, kurioje yra skolininko nuolatinė gyvenamoji vieta, kompetentingą instituciją“, kaip tai suprantama pagal 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalį. Tai reikštų, kad tos valstybės, kurioje yra skolininko nuolatinė gyvenamoji vieta, teisė taikytina pagrindinėje bylose kaip teismo vietos teisė.

68. Šiomis aplinkybėmis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad, esant tokiai situacijai, kai skolininkas pareiškia reikalavimą dėl išlaikymo išmokų savo nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės institucijoje, kreditorius gali ginčyti šios institucijos jurisdikcijos buvimą¹². Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui kyla klausimas, ar nereikėtų kartu pripažinti, kad kreditorius, kuris dalyvauja procese ir neginčia šios institucijos jurisdikcijos, iš tikrųjų „kreipėsi į valstybės narės, kurioje yra skolininko nuolatinė gyvenamoji vieta, kompetentingą instituciją“, kaip tai suprantama pagal 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalį.

69. Alexander Mölk ir Komisija siūlo neigiamai atsakyti į antrąjį prejudicinį klausimą. Portugalijos vyriausybės nuomone, šios vyriausybės siūlomas atsakymas į pirmąjį prejudicinį klausimą lemia atsakymą į antrąjį prejudicinį klausimą.

70. Siekiant pateikti atsakymą į antrąjį prejudicinį klausimą, reikia išaiškinti 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalį taip, kad būtų nustatyta, ar ši nuostata taikoma pagrindinėje byloje.

1. „Lex fori“ taikymas skolininko iniciatyva iškeltose bylose atsižvelgiant į pažodinį 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalies aiškinimą ir šio protokolo sisteminį aiškinimą

71. Primintina, kad 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalis taikoma siaurai išlaikymo prievolių kategorijai ir tik esant konkrečiai procesinei konfigūracijai. Ši nuostata susijusi, be kita ko, su tėvams tenkančiomis vaikų išlaikymo prievolėmis (2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 1 dalies a punktas). Be to, ji taikoma ne kiekvienoje byloje, susijusioje su tėvams tenkančiomis vaikų išlaikymo prievolėmis. Ši nuostata taikoma tik „jei kreditorius kreipėsi į valstybės narės, kurioje yra skolininko nuolatinė gyvenamoji vieta, kompetentingą instituciją“.

72. Neabejoju, kad 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalis yra išimtinė nuostata. Ji tikrai neturi būti aiškinama plačiai. Niekas nerodo, kad 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalis būtų taikoma ir esant situacijai, kai skolininkas inicijuoja bylą savo nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės institucijoje. Tai reikštų, kad ši nuostata būtų taikoma visose skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos institucijoje nagrinėjamosiose bylose.

73. Be to, 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalies taikymo sritis apibrėžiama vartojant formuluotes, susijusias su konkrečiomis procesinėmis aplinkybėmis. Kalbama apie situacijas, kai kreditorius kreipiasi į skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės instituciją. Tačiau tokio pobūdžio formuluočių nerandu, pavyzdžiui, 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 2 ir 4 dalyse.

74. 2007 m. Hagos protokolo rengėjai pateikė konkrečią 4 straipsnio 3 dalies formulotę, numatydami jo taikymo galimybę konkrečiomis procesinėmis aplinkybėmis, o tai akivaizdžiai skiriasi nuo likusių protokolo 4 straipsnio nuostatų. Manau, atsižvelgiant į išimtinį 4 straipsnio 3 dalies pobūdį, jos nederėtų aiškinti plačiai, taip, kad būtų pripažinta, jog ši nuostata turi būti taikoma ir skolininko iniciatyva iškeltose bylose. Laikantis priešingo požiūrio, kai kuriose situacijose 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalį tektų taikyti tose bylose, kuriose turi būti taikoma šio protokolo 4 straipsnio 2 dalis.

75. Taigi manau, kad, aiškinant 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalį pažodžiui ir visą protokolą – sistemiškai, reikia vienareikšmiai atmesti *lex fori* taikymo galimybę bylose, kurias skolininkas inicijuoja prieš kreditorių savo nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės institucijoje.

¹² Žr. šios išvados 54–58 punktus.

2. 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalies taikymas skolininko iniciatyva iškeltose bylose atsižvelgiant į šios nuostatos „ratio legis“

76. Žinoma, matau tam tikrų pranašumų, kuriuos lemia *lex fori* taikymas byloje, skolininko iniciuotoje savo nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės institucijoje. Toks sprendimas kartais gali padėti pagreitinoti teismo procesą ir sumažinti išlaidas, susijusias su institucijos, turinčios priimti sprendimą dėl išlaikymo išmokų, būtinybe nustatyti užsienio teisės turinį.

77. Vis dėlto pats kreditoriaus dalyvavimas teismo procese ir tai, kad jis neginčija jurisdikcijos, nereiškia, jog jis sutinka, kad būtų taikoma konkreti teisė. Kai kuriais atvejais kreditorius gali būti suinteresuotas tuo, kad bylą nagrinėtų skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės institucija. Tačiau tos pačios priežastys nebūtinai reiškia, kad kreditorius yra suinteresuotas bylos nagrinėjimu pagal skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teisę.

78. Poziciją, pagal kurią 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalis turi būti taikoma byloje, iškeltaje institucijoje, įgijusioje jurisdikciją dėl to, kad kreditorius dalyvauja nagrinėjant bylą, taip pat paneigia A. Bonomi pranešimo 114 punkte pateikti paaiškinimai.

79. Tame pranešime paaiškinta, kad, viena vertus, galimybė pasirinkti *lex fori* kaip konkrečioje byloje taikytiną teisę pagal 2007 m. Hagos protokolo 7 straipsnį neturi reikšmės bylose, keliamose kreditoriaus (priskiriamo prie vienos iš šio protokolo 4 straipsnio 1 dalyje išvardytų kategorijų) iniciatyva skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės institucijose. Jeigu kreditorius kreipiasi į skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teisminę instituciją, *lex fori* taikoma kaip išlaikymo prievolei taikytina teisė pagal 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalį. Kita vertus, kreditorius ir skolininkas gali pasirinkti *lex fori* kaip konkrečiai bylai taikytiną teisę pagal 2007 m. Hagos protokolo 7 straipsnį tuo atveju, kai skolininkas pateikia reikalavimą dėl išlaikymo išmokų savo nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės institucijoje, jeigu ši institucija turi jurisdikciją nagrinėti konkrečią bylą.

80. Šios išvados 57 punkte jau paaiškinau, kad skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės institucija gali įgyti jurisdikciją nagrinėti šio skolininko iniciatyva iškeltą bylą, visų pirma jeigu kreditorius dalyvauja teismo procese. Taigi šiuo atveju kalbama apie aplinkybes, su kuriomis susijęs antrasis prejudicinis klausimas.

81. Atsižvelgiant į A. Bonomi pranešimo 114 punkte pateiktus paaiškinimus, pagrindinės bylos šalys galėjo pasirinkti *lex fori* kaip konkrečiai bylai taikytiną teisę pagal 2007 m. Hagos protokolo 7 straipsnį. Tai reiškia, kad šio protokolo 4 straipsnio 3 dalis šioje byloje netaikoma. Priešingu atveju pasirinkti *lex fori* konkrečiai bylai nebūtų įmanoma, nes ši teisė jau būtų taikytina teisė pagal 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalį.

82. Apibendrinant reikėtų pasakyti, kad nerandu įtikinamų teleologiniu aiškinimu paremtų argumentų, kurie suteiktų pagrindą priimti kitokį sprendimą nei tas, kurį rodo išvados, padarytos aiškinant 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalį pažodžiui ir sistemiškai. Todėl, mano nuomone, nėra pagrįstų priežasčių pripažinti, kad byla yra iškeliama kreditoriaus iniciatyva vien todėl, kad jis dalyvauja teismo procese ir nekvestionuoja šią bylą nagrinėjančios institucijos jurisdikcijos.

83. Atsižvelgdamas į pateiktus svarstymus, siūlau Teisingumo Teismui į šį klausimą atsakyti, kad 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalis turi būti aiškinama taip, kad ši nuostata netaikoma esant situacijai, kai kreditorius dalyvauja byloje, skolininko iniciatyva iškeltaje jo nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės institucijoje, nors dėl kreditoriaus dalyvavimo procese ši institucija įgyja jurisdikciją nagrinėti bylą pagal Reglamento Nr. 4/2009 5 straipsnį.

VI. Išvada

84. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui taip atsakyti į *Oberster Gerichtshof* (Aukščiausiasis Teismas, Austrija) pateiktus prejudicinius klausimus:

1. 2007 m. lapkričio 23 d. Hagos protokolo dėl išlaikymo prievolės taikytinos teisės, pridėto prie 2009 m. lapkričio 30 d. Tarybos sprendimo 2009/941/EB, 4 straipsnio 3 dalis turi būti aiškinama taip, kad sprendimas dėl išlaikymo išmokų, priimtas pagal teisę tos valstybės, kurios institucija nagrinėjo bylą, kreditoriaus iniciatyva iškeltą skolininkui šio nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės institucijoje, nereiškia, kad šios valstybės teisė taikoma paskesnėje byloje, kurią skolininkas inicijavo prieš kreditorių, siekdamas, kad būtų sumažintas išlaikymo išmokų dydis.
2. 2007 m. Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalis turi būti aiškinama taip, kad ši nuostata netaikoma esant situacijai, kai kreditorius dalyvauja byloje, skolininko iniciatyva iškelta jo nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės institucijoje, nors dėl kreditoriaus dalyvavimo procese ši institucija įgyja jurisdikciją nagrinėti bylą pagal 2008 m. gruodžio 18 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 4/2009 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo bei bendradarbiavimo išlaikymo prievolių srityje 5 straipsnį.